

The influencing factors of accounting quality

GÁBOR TÓTH – ZSUZSANNA SZÉLES

Since financial statements are at the base of economic players' decisions, the quality of these statements is very important. The aim of our research is to examine the influencing factors of accounting quality. First we present the most important influencing factors according to international literature, then we analyse the financial statements of 63 Hungarian companies from 1998 to 2016. To evaluate the data, we examined accruals, cash flow, volatility of earnings, timely loss recognition and earnings management towards target. During the research, 13 determinants of accounting quality were analyzed. Our results suggest that publicly listed companies have higher accounting quality than non-listed private companies. The results are mixed in connection with the effect of being audited by the Big Four companies (Ernst & Young, Deloitte, KPMG és PricewaterhouseCoopers): earning management towards target shows an increase, but the volatility of earnings indicates a decrease in accounting quality.

Keywords: accounting quality, earning management, Jones model, timely loss recognition.

JEL code: M41.

A beszámolási minőség alakulását befolyásoló tényezők

TÓTH GÁBOR¹ – SZÉLES ZSUZSANNA²

A számviteli beszámolás minőségének alakulására számos tényező hatással van. Tekintve, hogy a pénzügyi kimutatások szolgálnak a gazdasági szereplők döntéseinek alapjául, a minőséget befolyásoló tényezők kutatása, megismerése nagyon fontos feladat. A kutatás célja a beszámolási minőséget meghatározó tényezők megismerése. A tanulmányban bemutatjuk a nemzetközi szakirodalom szerint legfontosabb befolyásoló tényezőket, majd 63 Magyarországon működő vállalkozás 1998–2016 közötti üzleti évről közzétett éves beszámolóit elemezzük. Az adatok kiértékeléséhez az elhatárolásokat, a cash flow-t, az eredmény változékonyságát, a veszteségek időbeni kimutatását és a meghatározott eredményre való törekvést vizsgáltuk. A kutatás során 13 beszámolási minőséget meghatározó tényezőt elemeztünk, köztük a nyilvános részvénytársasági forma és a Big Four könyvvizsgáló cégek (Ernst & Young, Deloitte, KPMG és PricewaterhouseCoopers) által elvégzett könyvvizsgálat hatását is. A kutatás eredményei szerint az önkényes elhatárolásokat, illetve a veszteségek időben történő kimutatását vizsgálva is magasabb a nyilvános részvénytársaságok beszámolási minősége a nem nyilvános részvénytársaságokhoz viszonyítva. Nem egyértelmű azonban a Big Four társaságok könyvvizsgálatának számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatása, az eredmény változékonyságát vizsgálva negatív, az alacsony összegű nyereségre való törekvés esetén pedig pozitív hatást azonosítottunk.

Kulcsszavak: eredménymanipuláció, Jones-modell, számviteli minőség, veszteség-kimutatás.

JEL kód: M41.

Bevezetés

A számviteli beszámolók minősége, az annak alakulását befolyásoló tényezők kutatása rendkívül hasznos eredményeket hozhat mind a beszámolók felhasználói, mind a szabályozás alkotói részére. Jelen tanulmány célja átfogóan bemutatni a nemzetközi szakirodalomban e témakörben készült kutatások eredményeit, úgy, hogy ezáltal kirajzolódjon, mennyire szerteágazó témáról beszélünk. Az olvasó a cikk átolvasása után átfogó képet kap arról, hogy melyek azok a fő meghatározó tényezői a számviteli beszámolók minőségének, amelyek figyelembevételével a számviteli beszámolók minősége tovább növelhető.

¹ PhD-hallgató, Szent István Egyetem, Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, e-mail: toth.gabor.17@gmail.com.

² PhD, Dr. habil., egyetemi docens, Budapesti Metropolitan Egyetem, Üzleti Tudományok Intézete, e-mail: zszeles@metropolitan.hu.

Ezután bemutatásra kerülnek a beszámolási minőség mérésére használható módszerek, kitérve azok elméleti megalapozottságára is. Felmerülhet a kérdés, hogy megfelelőek-e ezek a módszerek a magyarországi beszámolók vizsgálatára, hisz korábban ezekkel a módszerekkel nagyrészt a US GAAP³ vagy az IFRS⁴-ek szerint készült beszámolókat vizsgálták. A 2000. évi C. törvény a számvitelről (a továbbiakban Sztv.) előszava is utal rá, hogy a törvény összhangban van az Európai Közösségnek e jogterületre vonatkozó irányelveivel, és figyelemmel van a nemzetközi számviteli elvekre.

A beszámolók minősége vizsgálatának helyénvalóságát a szabályozások összhangján belül, az egyes beszámolási keretrendszerekben jelen lévő minőségi jellemzők, követelmények összhangjának meglétén keresztül érdemes vizsgálni. Az Sztv., az IFRS és a US GAAP sem szűkíti a felhasználók körét a külső érdekhordozókra, általános célú pénzügyi kimutatások elkészítésére vonatkoznak. További egyezőség a három szabályrendszer minőségi követelményeinek összerendelhetősége. Ahogy arra Kovács (2013) is felhívja a figyelmet, az alapelv és a minőségi jellemző az angolszász számviteli rendszerekben nem egymás szinonimái, azonban a magyar szóhasználatban az Sztv. előírásaiban megfogalmazott számviteli alapelvek azok, amelyek a minőségi jellemzőknek megfelelnek. Ezek pedig – ha nem is egy az egyes kapcsolatban állnak, de összerendelhetők a US GAAP és az IFRS-ek minőségi jellemzőivel (lásd pl. Lakatos 2009; Madarasiné 2009). Így feltételezhetjük, hogy az azonos minőségi követelmények szerint készült beszámolók minőségét azonos módszerekkel mérhetjük.

A számviteli minőséget befolyásoló tényezők

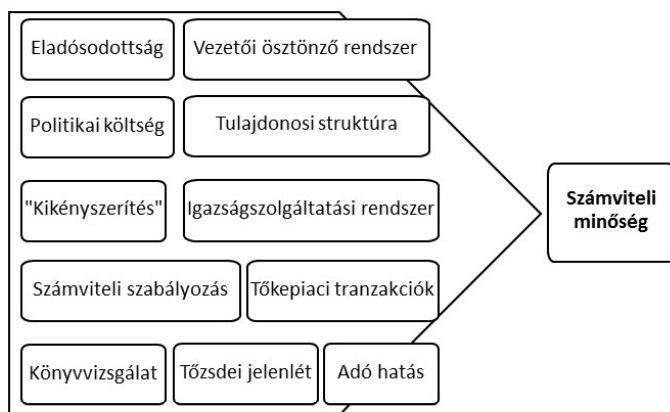
A piacok lehető leghatékonyabb működése közérdek, amihez elengedhetetlen, hogy a piac szereplői számára a lehető legjobb minőségű információk álljanak rendelkezésre. Ebből kifolyólag számos szervezet foglalkozik azzal, hogy a piac hatékonyságának növekedését elősegítse, támogassa.

Ebbe a körbe tartoznak azok a szervezetek is, amelyek kutatásokat végeznek, és eredményeik kiértékelését szabadon felhasználhatóvá teszik a piac szereplői számára, hogy azok jobban megértsék annak működését és a háttérben zajló valós

³ United States Generally Accepted Accounting Principles (az Amerikai Egyesült Államokban általánosan elfogadott számviteli szabályok).

⁴ International Financial Reporting Standards (Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok).

folyamatokat. Ilyen szervezet többek között az ICAEW,⁵ melynek pénzügyi beszámolóssal foglalkozó szakemberei széles körben végeznek kutatásokat, hogy az így megszerzett információkkal elősegítsék a piacok fejlődését. Az *Information for Better Markets* (Információ a piacok fejlesztése érdekében) elnevezésű vezetői programjuk három fő kutatási pontja a közzétételek, a mérés és a szabályozás. A program keretében 2016-ban kiadásra került egy, a számviteli ösztönzőket és intézményeket bemutató kutatás, mely a pénzügyi beszámolási standardokon kívüli, beszámolási minőséget meghatározó tényezőket kutatta. Ezeknek az áttekintését szolgálja az 1. ábra.

Forrás: saját szerkesztés Singleton-Green (2016) alapján

1. ábra. A számviteli minőség befolyásoló tényezői

A számviteli minőség alakulására a számviteli standardok minősége, az ország jogi és politikai rendszere és a pénzügyi beszámolás ösztönzőinek közvetlen hatása mellett az ország jogi és politikai rendszere közvetett hatást is kifejt. A beszámolás ösztönzői, a pénzpiacok fejlettsége, a tőkestruktúra, a tulajdonosi szerkezet és az adórendszer szintén hatással van a pénzügyi kimutatásokra. A számviteli minőség determinánsainak elemzése érdekes eredményeket hozott. Mivel az Európai Unió országainak közös számviteli szabályokat kell követniük – legalábbis konszolidált szinten –, ezért a számviteli minőség növekedését kizárólag a másik két tényező fejlesztésével lehet elősegíteni. Az országok teljes

⁵ Institute of Chartered Accountants in England and Wales (Angliai és Wales-i Könyvvizsgáló Intézet), <https://www.icaew.com/about-icaew/who-we-are>.

intézményrendszerének reformja meglehetősen nehéz és megosztó terület, így a beszámolási minőség növelésének alternatívája az ösztönzők területe, éppen ezért is fontos ezeknek a tényezőknek a megismerése (Soderstorm–Sun 2007).

Logikus feltételezés, hogy ha olyan személyek javadalmazásának alapját határozzák meg a pénzügyi kimutatások, akik befolyásolni képesek azokat, akkor a beszámolóban kimutatott eredmény manipulációval érintett lehet. Ez a felismerés jelentette Healy (1985) kutatásának az alapját is, aki a bónuszrendszerek számviteli döntésekre gyakorolt hatását vizsgálta. Eredményei szerint erős kapcsolat van az elhatárolások és a vezetők eredménykimutatásán alapuló ösztönzői között. Konkrétan a vezetők gyakrabban használnak eredménycsökkentő elhatárolásokat, ha a jutalmuk bizonyos sávhoz kötött, és többször használják az eredménynövelő elhatárolásokat, ha nincsenek ilyesfajta korlátozások. Az elhatárolások elemzésén felül a vezetői jutalmazási rendszer számviteli döntésekre gyakorolt hatását az önkéntes számviteli gyakorlatban eszközölt változtatásokon keresztül is vizsgálta. Az eredmények azt mutatták, hogy a bónusztervek elfogadását, illetve módosítását követően magas a számviteli eljárások önkéntes változtatásának előfordulási valószínűsége. A kutatása végén kérdésként fogalmazódott meg benne, hogy miért a számviteli eredmény alapján jutalmazták a vezetőket, és miért nem a részvények árfolyamának alakulása alapján.

Ahogy a Healy (1985) által hiányolt részvényalapú vezetői ösztönző rendszerek egyre inkább terjedtek, lehetőség nyílt ezeknek a konstrukcióknak a számviteli minőségre gyakorolt hatásának vizsgálatára. Erickson (2004) kutatása a csalás és a részvényalapú kompenzációs rendszerek közötti összefüggést vizsgálta. Ötven a SEC (Securities & Exchange Commission, Amerikai Értékpapír- és Tőzsdefelügyelet) által 1996 és 2003 között csalással vádolt vállalkozást vizsgált, illetve ötven olyan vállalkozást, amelyek nem voltak megvádolva ugyanezen időszak alatt. A kutatás eredményei szerint a vállalkozások nagyobb valószínűséggel kerülnek összefüggésbe számviteli szabálytalanságokkal, ha az adott cégnél a részvényalapú ösztönzők használata az elterjedt. A kutatásba több kontrollváltozó is beépítésre került, melyek közül a külső finanszírozás bevonása szignifikáns kapcsolatot mutatott a számviteli csalással. Ez azt jelenti, hogy a cégek nagyobb valószínűséggel manipulálták az eredményüket, ha az elkövetkező két éven belül külső forrást terveztek bevonni. Ennek meghatározását nem konkrét, később bekövetkezett tőkebevonás vizsgálatával mérték, hanem a pénzügyi kimutatások adataiból számították ki.

$$FREECASH_t = \frac{OCF_t - \text{Average Capital Expenditures}_{t-3 \text{ to } t-1}}{\text{Current Assets}_{t-1}} \quad (1)$$

ahol

FREECASH = becsült szabad pénzállomány,

OCF = operatív cash flow,

Average Capital Expenditures = átlagos tőkeköltés,

Current Assets = forgóeszközök.

Amennyiben az (1)-es képletben a $FREECASH_t$ negatív, akkor a reciprokának az abszolút értéke mutatja meg, hogy az adott vállalkozás hány évig tudja külső finanszírozás bevonása nélkül folytatni a tevékenységét. Például ha a $FREECASH_t$ értéke $-0,5$, akkor a vállalkozás két év alatt feléli az összes forgóeszközét. A kutatás eredményei szerint minél nagyobb negatív értéket vesz fel a $FREECASH_t$, annál nagyobb az eredmény manipulációjának a valószínűsége, az összefüggés nem lineáris.

Az ICAEW-jelentésben a vezetői ösztönző rendszerekkel kapcsolatban két megállapítás született (Singleton-Green 2016): 1. ahol a vezetők bónuszai a jelentett eredmény függvényében változnak, ott az eredményt úgy alakítják, hogy a vezetők jutalma a lehető legmagasabb legyen, 2. ahol pedig a vezetők jutalma a részvények értékének függvényében változik, ott az eredményt annak megfelelően alakítják, hogy a részvényárfolyamok váltakozásából kifolyólag a vezetők jutalma a lehető legmagasabb vagy egyenletes legyen.

Cheng–Warfield (2005) a részvényalapú ösztönzők, az így kapott részvények jövőbeli értékesítését és a beszámolás manipulációjának hármását vizsgálták. Eredményeik szerint erős kapcsolat van a részvényjuttatás és az eredmény menedzselése között. Azon vezetők, akik magas részvényjuttatásban részesültek, szignifikánsan nagyobb hajlandóságot mutattak a pénzügyi kimutatásokban közzétett eredmények eltérítésére, az elemzők által elvárt eredmények elérése, illetve túlszárnyalása érdekében. A beszámolási manipuláció hatására az adott vállalkozás részvényei túlértékeltté válnak, amiről a vezetők tudomással bírva, értékesítésükkel rövid távon is hasznot tudnak húzni a vállalkozás részvényárfolyam-változásából. Ezek alapján az ilyen típusú ösztönző inkább a vezetők rövid távú anyagi, semmint a részvényesek hosszú távú érdekeit szolgálja.

Armstrong et al. (2010) kutatása a korábbi elemzésekhez képest ellenkező eredménnyel szolgált. A vizsgálat tárgya a CEO-k (Chief Executive Officer, vezérigazgató) tőkealapú ösztönzői és a beszámolás manipulációja közötti

kapcsolat volt. A kutatás szerint azok a vállalatok, melyek CEO-i magasabb részvényalapú ösztönzőben részesültek, kevésbé gyakran követtek el számviteli szabálytalanságokat, mint azok a cégek, ahol az ilyen jellegű juttatás nem volt használatos. Amint látható a fent ismertetett kutatásokból, a vezetői javadalmazási, jutalmazási rendszer hatással van a beszámolási minőségre, azonban ez a hatás nagyban függ az alkalmazott ösztönző rendszer felépítésétől, követelményeitől, illetve egyéb, ösztönzőkön kívüli tényezőktől is. Általánosan elmondható azonban, hogy az ezzel kapcsolatos kutatások nagy része arra az eredményre jutott, hogy bármilyen ösztönző rendszerrel is legyen szó, ha a vezetőknek lehetőségük van rá, megpróbálják a pénzügyi kimutatások adatait úgy alakítani, hogy azzal a számukra járó jutalmat megnöveljék. Összességében tehát a vezetői ösztönző rendszerek kockázatot jelentenek a pénzügyi kimutatások minőségére nézve, így azt a számviteli minőség elemzésekor, amennyiben ez lehetséges, figyelembe kell venni.

A cégek eladósodottságának pénzügyi beszámolásra gyakorolt hatása már megosztóbb terület. Egyesek szerint az eladósodott vállalkozások úgy alakítják az eredményüket, hogy megfeleljenek a hitelszerződésükben vállalt feltételeknek, más ICAEW-nek dolgozó kutatók ezt nem tartják valószínűnek. Amennyiben a manipuláció jelen van, az a piaci elvárások teljesítésére, illetve túlszárnyalására irányul (Singleton-Green 2016).

Az IACEW-jelentés szerint az adószabályok is hatással vannak a számviteli beszámolókra ott, ahol a kimutatott eredmény adóköteles (Singleton-Green 2016). Az adóelkerülésből származó többletjövedelem relatív olcsó finanszírozást jelent a vállalkozások számára, az ebből fakadó gazdasági hasznok jelentősek lehetnek. Az így elérhető előnyök költségei két csoportba sorolhatók. Felmerülnek úgynevezett megfigyelhető költségek, mint pl. büntetések, bírságok, és nem megfigyelhető költségek, mint pl. a „lebukásból” fakadó kockázatok és a vállalat jó hírének kockáztatása. Mindezt egybevetve Armstrong és szerzőtársai (2012) úgy tekintettek az adóelkerülésre, mint egy befektetési lehetőségre, és mint minden befektetés esetén, a döntési helyzetben lévő vezető mérlegeli a befektetés várható eredményét, természetesen a saját érdekeit is figyelembe véve. Ha egy vezető a saját érdekeit helyezi előtérbe a tulajdonosok helyett, akkor azt a hasznot, amit a tulajdonosok emiatt elveszítenek, vagy azt az addicionális költséget, amit emiatt fizetniük kell, úgynevezett ügynöki költségnek nevezzük, ami annak az „árát” növeli, hogy nem maguk a tulajdonosok végzik el a vállalkozásuk vezetését,

döntéshozói feladatait. Az ügynöki költségek létezésének következménye lehet az is, hogy a társaság által véghezvitt adóelkerülés nem a vállalkozás, hanem a vezetők érdekeinek megfelelően alakul. Negatív Laffer-effektusként ismert az a hatás, ami az adókulcsok növekedése és az állami adóbevételek alakulása közötti kapcsolatot írja le. Laffer (2004) cikke kifejti, hogy az adókulcsváltozás adóbevételekre gyakorolt hatása aritmetikus és gazdasági részre bontható. Az aritmetikus hatás miatt az adókulcs növekedésével arányosan az adóbevételek is növekednek. A gazdasági hatás épp az ellenkezőjét jelenti, a piac szereplői büntetve érzik magukat az adóteher növekedésén keresztül, így az adókulcs növelése nem jelenti feltétlenül az állami adóbevételek növekedését, hanem azok stagnálásához, illetve csökkenéséhez is vezethet. A két hatás együttes figyelembevételét követően megállapítható, hogy az adókulcsok emelésének adóbevételekre gyakorolt hatása nem egyértelműen meghatározható. Mindent egybevetve a magasabb adóterhelés a beszámolási minőség csökkenését is eredményezheti.

Watrin és munkatársai (2012) a Németországban 2001-ben lezajlott társasági adóreform segítségével vizsgálták az adózás beszámolási minőségre gyakorolt hatását. A kutatásba egyedi beszámolók adatai kerültek, megkülönböztetve adókulcsváltás előtti időszakról összeállított és azt követően készített pénzügyi kimutatásokat. A kutatás alapvetése, hogy a Németországban alkalmazott számviteli eljárások két csoportba sorolhatók. A standard számviteli eljárások azonos módon hatnak a számviteli és az adózási eredményre is, ezért az eredmény manipulációja standard számviteli eljárások alkalmazása esetén mind a számviteli, mind az adózási eredményre megegyező hatással van. A rendkívüli számviteli eljárásoknak eltérő hatásuk van a számviteli és adózási könyvekre: magasabb adóalapot eredményeznek, de a vállalkozások képesek úgy strukturálni az üzleti és számviteli folyamataikat, hogy adóalap-csökkentő hatást érjenek el a rendkívüli eljárások használatával. Ebből kifolyólag kevésbé valószínű, hogy a rendkívüli eljárásokat alkalmazók az adózási megfontolásból manipulálják a számviteli beszámolójukat, hiszen jelenthetnek magas adózás előtti eredményt úgy, hogy közben az adóalapjukat alacsonyan tartják. Ennek mérésére egy dummy változót képeztek, ami abból indul ki, hogy a rendkívüli eljárásokat alkalmazó vállalkozások adózás előtti eredménye és adóalapja eltér egymástól, azt nevezték számviteli-adózási stratégiát használó társaságnak, amelynek az adózás előtti eredménye meghaladta az adóalapját. A becslési pontosság növelésének érdekében a döntéshez három év adatait vizsgálták. Az összefüggést a (2)-es képlet vázolja fel:

$$BTDmean_i = \frac{\sum_{t=(-2)}^{t=0} \left[PTBI_{it} - \left(\frac{taxes_{it}}{\bar{r}} \right) \right]}{TA_{it=0}} * \frac{1}{3} \quad (2)$$

Tekintettel arra, hogy az adóbevallások nem voltak nyilvánosan elérhetőek, az adó-alap kalkulációval került meghatározásra, a megállapított adó és a megfelelő adókulcs hányadosaként. Az (2)-es egyenletben látható annak a meghatározása, hogy az adott vállalkozás számviteli-adózási stratégiát használó társaságnak minősíthető-e. A $PTBI_{it}$ i társaság t időszakra vonatkozó adózás előtti eredményét, r az átlagos nominális adókulcsot, $taxes_{it}$ i társaság t időszakra vonatkozó nyereségadóját, $TA_{it=0}$ pedig i társaság t időszakra vonatkozó eszközértékét jelöli. A minőség mérésére a következő fejezetben ismertetendő Jones-modell (Jones 1991) került használatra. Watrin és munkatársai (2012) szerint az adóreformot megelőzően a beszámolási minőséget nagyban rontotta az adózási okokra visszavezethető eredmény manipulációja, ha a számviteli és adózási eljárások hasonlóak voltak. Az adatok mélyebb vizsgálata azonban arra is rávilágított, hogy a nyilvános társaságok, ahol változatosabb a tulajdonosi struktúra és nagyobb az elvárás a magas minőségű pénzügyi kimutatásokra, kevésbé voltak fogékonyak a számviteli beszámolóik adózási megfontolásokból történő manipulációjára.

Cloyd és szerzőtársai (1996) feltételezése szerint abban az esetben is, ha elkülönül a pénzügyi számvitel és az adószámvitel, a vállalat adóstratégiájának lehet negatív hatása a cég pénzügyi kimutatásainak minőségére. Amennyiben az adott ország adózási és számviteli szabályai nehezen értelmezhetőek, nem egyértelműek, akkor a vállalkozások agresszív adóstratégia esetén megpróbálják a pénzügyi számviteli eljárásokat is az adószámviteli eljárásokhoz közelíteni, ezzel is támogatva az adózási eljárások adóhatóság általi elfogadását. Ezzel a vezetők közvetve a pénzügyi számvitelt használják az adómegettarítások és a cash-flow növelésére. A feltevés kérdőíves módszerrel került vizsgálatra, az 1920 db kiküldött kérdőívből 600 db használatra alkalmasan kitöltve érkezett vissza. A magas visszaküldési arány a kutatók szerint a könnyen megválaszolható, ám mégis érdekes kérdéseknek volt köszönhető. A kutatás eredményei szerint a közepes és nagy gyártó vállalatokra jellemző az ilyesfajta manipuláció. A nyilvános társaságok esetén kevésbé valószínű, hogy pénzügyi és adószámviteli hasonlóságra törekednek, valószínűleg számukra nagyobb hátrányt okozna az alacsonyabb eredmény kimutatása, mint amennyit az alacsonyabb adórátáfordítással ellentételezni tudnának. Ebből kifolyólag a nyilvános társaságokon belül az adó és pénzügyi

számviteli eljárások közelítésének kérdése belső feszültséget eredményezhet. Az adószakemberek véleménye szerint a hasonló eljárások lehetővé teszik az adózás során használt eljárások adóhatóság előtti sikeres megvédését, sőt kevesebb ellenőrzést is eredményeznek, emiatt saját kockázatuk csökkentése érdekében a közelítés mellett állnak. Ezzel szemben a vezetők és a részvényesek nagyobb valószínűséggel fognak az eltérő eljárások mellett kiállni, mivel az növeli a kimutatott eredményt, ezáltal a vállalat értékét.

A könyvvizsgálatnak is van hatása az ösztönzőkre: ahol magasabb a könyvvizsgálat minősége, ott alacsonyabb a manipuláció (Singleton-Green 2016). Számos kutatás (DeAngelo 1981; Choi et al. 2010) szerint a könyvvizsgáló cég méretének hatása van a beszámolási minőségre: a nagyobb könyvvizsgáló cégek alkalmazása magasabb beszámolási minőséghez vezet. Ball–Shivakumar (2005) a privát és nyilvános társaságok közötti beszámolási minőségbeli különbséget kutatták, eközben elemezték a könyvvizsgáló cégek hatását is, mivel a fenti kutatások alapján fennállt a lehetőség, hogy a minőségbeli eltérés a két csoport között nem a nyilvános vagy privát jellegből fakad, hanem a választott könyvvizsgáló cégtől. A mintájukban szereplő nyilvános társaságok 76%-át az úgynevezett Big Five könyvvizsgáló cégek valamelyike auditálta, míg ugyanez az arány a privát társaságoknál mindössze 19% volt. Azonban még ha a könyvvizsgáló társaságok méretét exogén determinánsként vizsgáljuk, akkor sem ad magyarázatot a cégek közt fennálló beszámolási minőségbeli különbségekre.

A tulajdonosi struktúra hatásainak vizsgálata szerteágazó terület. A családi vállalkozások kevésbé manipulálják az eredményüket, mivel az ő működésükre nincs olyan nagy hatással a külső szereplők eredményre való reakciója. Az állami vállalatoknak alacsonyabb a számviteli minőségük, mint azoknak a cégeknek, amelyeknek nem állami tulajdonosuk van, mivel a tulajdonosok kevésbé alapoznak a pénzügyi kimutatásokban található információkra. A tulajdonosi struktúrák közötti különbség azonban nem csak egyes cégek közt jelent eltérést, az egyes országok között is lehetnek jelentős különbségek. Azon országokban, ahol magas a befektetők védelmének szabályozottsága és annak kikényszerítése, ugyanakkor fejlettek a pénzügyi piacok, a pénzügyi kimutatások minősége magasabb azokhoz az országokhoz viszonyítva, ahol a tulajdonosi kör koncentráltabb és a befektetők védelme kevésbé fejlett (Singleton-Green 2016).

Ball és Shivakumar (2005) véleménye szerint a számviteli standardok alkalmazása során oly mértékű rugalmasság van jelen, ami lehetővé teszi, hogy a

beszámolási minőség reagálni tudjon az iránta való keresletre. Ez a rugalmasság az alkalmazott számviteli standardok naturál szemléletéből fakad, mivel az elhárítások természetüknél fogva nem megfigyelhető pénz ki- és beáramlásokból állnak, hanem többek között jövőbeli pénzáramlások becslését is megkövetelik a beszámoló készítőjétől. A privát és nyilvános társaságok beszámolási minőségének különbsége arra az alapvető okra vezethető vissza, hogy a két csoport pénzügyi kimutatásaira eltérő a kereslet. A kutatás bizonyítja, hogy a privát társaságok beszámolási minősége alacsonyabb, mint a nyilvános társaságoké, függetlenül az azonos szabályozói környezettől, a veszteségek időben történő kimutatásának vizsgálata alapján. Ez is azt bizonyítja, hogy a pénzügyi kimutatások is gazdasági javak, és a tulajdonságaikat – köztük a beszámolási minőséget – a gazdasági hasznosulásuk határozza meg.

Lang és munkatársai (2003) az Egyesült Államok tőzsdéin is jegyzett külföldi vállalatok helyi standardjai szerint elkészült pénzügyi kimutatásainak vizsgálata során azt tapasztalták, hogy azon cégek pénzügyi kimutatásai, melyek értékpapírával amerikai tőzsdéken is kereskednek, eltérnek azon cégektől, melyek nem jelentek meg e tőzsdék valamelyikén. Az ilyen tőzsdén jegyzett vállalkozások kevésbé agresszív eredménymanipulációt folytatnak, a közzétett számviteli adataik konzervatívabbak, a rossz híreket időben bejelentik, és a részvényárfolyamaik is szorosabb kapcsolatot mutatnak a pénzügyi kimutatásaik adataival. Azok a tőzsdéi cégek, amelyek olyan országban működtek, ahol erős az igazságszolgáltatási rendszer, gyorsabban jelezték a rossz híreket, mint ott, ahol gyenge.

A tőkepiaci tranzakciók is hatással vannak a beszámolóokra: az eredményeket felfelé térítik el, ha a tőzsdén jegyzett társaság friss tőkét kíván bevonni, illetve ha a társaságok tőkéből finanszírozott beolvadást terveznek a közeljövőben (Singleton-Green 2016). Az Egyesült Királyságban azonos könyvvizsgálati előírások, adószabályok és számviteli előírások vonatkoznak a nyilvános és a privát társaságokra egyaránt. Ezt kihasználva Ball–Shivakumar (2005) egyesült királyságbeli nyilvános és privát vállalkozások pénzügyi kimutatásait vizsgálta, azzal a feltételezéssel élve, hogy maga a nyilvános társasági formában való működés magasabb minőségű pénzügyi kimutatásokat eredményez, függetlenül a cégekre vonatkozó azonos szabályozástól. A nyilvános és privát társaságok pénzügyi kimutatásainak „piaca” jelentősen eltér egymástól. A privát társaságok nagy valószínűséggel feloldják az információs aszimmetriát egy belső hozzáférésű modellel. Ezen vállalkozások kisebb valószínűséggel használják a nyilvános beszámolójukat, ha

szerződni szeretnének egy külső partnerrel vagy egyéb felekkel. Az ő pénzügyi kimutatásaikat valószínűbb, hogy az adózás, osztalék vagy egyéb megfontolások alakítják. Ez a különbség alacsonyabb minőségű pénzügyi kimutatásokhoz vezet.

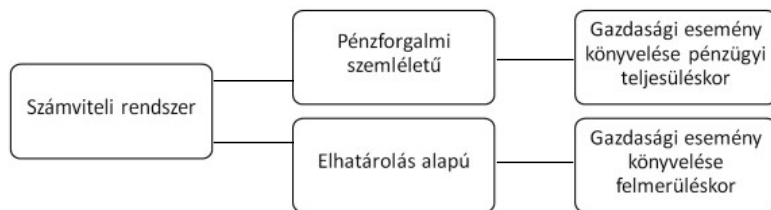
Az ICAEW-jelentés egyetért azzal az egyre szélesebb körben elfogadott véleménynel, hogy nem reális elvárás a pénzügyi kimutatások teljes összehasonlíthatósága, ha azokat eltérő körülmények között állították össze (Singleton-Green 2016). Ettől függetlenül törekedni kell a szabályozások közelítésére, az elért szint megtartására. Azonban ha a pénzügyi beszámolás minőségét fejleszteni szeretnénk, akkor nemcsak a technikai követelményekben, hanem a beszámolókat előállítók ösztönzőiben is gondolkodnunk kell.

A számviteli minőség mérési lehetőségei

Az elhatárolások vizsgálata

Az elhatárolások vizsgálatával az Sztv. „időbeli elhatárolás elv”-ének és „az összemérés elv”-ének való megfelelés vizsgálható. A számviteli minőséget az elhatárolásokon keresztül vizsgálta többek között Healy (1985), Lang et al. (2003), Goncharov–Zimmermann (2006), van Tendeloo–Vanstraelen (2005), Richardson et al. (2005), Islam et al. (2011), Watrin et al. (2012) és Koster (2016).

A számviteli rendszerek két csoportba sorolhatók aszerint, hogy mi határozza meg a bevételek és ráfordítások elszámolását. E két csoport az elhatárolás alapú és a pénzforgalmi szemléletű számvitel. Jellemzőiket a 2. ábra mutatja be.

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra. Számviteli rendszerek csoportosítása

A kutatás során elemzett számviteli beszámolók mindegyike elhatárolás alapon készült. Az Sztv. alapelvei között található időbeli elhatárolás elve szerint „Az olyan gazdasági események kihatásait, amelyek két vagy több üzleti évet is érintenek, az adott időszak bevételei és költségei között olyan arányban kell el-

számolni, ahogyan az az alapul szolgáló időszak és az elszámolási időszak között megoszlik” [2000. évi C. tv. 16. § (2)].

DeAngelo (1981) az elhatárolások változására a (3) összefüggést írta fel.

$$\Delta TACC_t = TACC_t - TACC_{t-1} = (DACC_t - DACC_{t-1}) + (NDACC_t - NDACC_{t-1}) \quad (3)$$

A (3) levezetés azt mutatja be, hogy az elhatárolások tárgyévi változása ($\Delta TACC_t$, total accruals, elhatárolások összesen) felírható gazdaságilag indokolt, nem önkényes (NDACC, non-discretionary accruals, nem önkényes elhatárolások) és gazdaságilag indokolatlan, önkényes elhatárolások (DACC, discretionary accruals, önkényes elhatárolások) változásának összegeként. Ebből következik, hogy az önkényes elhatárolások tárgyévi összege a (4) egyenlettel kiszámítható:

$$DACC_t = TACC_t - NDACC_t \quad (4)$$

Ahhoz azonban, hogy a (4) összefüggéssel az önkényes elhatárolások értéke kiszámíthatóvá váljon, meg kell határozni a teljes elhatárolások és az ebből gazdaságilag is indokolt elhatárolások összegét. A teljes elhatárolások összege nem a magyar számviteli szabályozás szerint meghatározott aktív, illetve passzív időbeli elhatárolásokat jelenti, hanem az elhatárolás alapú (accrual basis) és pénzforgalmi (cash basis) számvitel közötti különbséget írja le, amiből kifolyólag nem megfigyelhető, hanem számítandó értékről beszélünk.

Dechow (1994) például az (5) formulát használta, aminek segítségével az elhatárolások kiszámíthatók:

$$EARNINGS_t = CF_t + TACC_t \quad (5)$$

Az (5) egyenlet ugyan a jövedelmet (EARNINGS) bontotta fel a tárgyévi cash flow-ra (CF) és elhatárolásokra, de ha átrendezzük az egyenletet, az elhatárolások értéke számíthatóvá válik.

$$TACC_t = EARNINGS_t - CF_t \quad (6)$$

Egyes kutatások jobban cizellálják az elhatárolások számítását. Jones (1991) a (7) egyenlettel számolt:

$$TACC_t = \Delta CASS_t - \Delta CASH_t - \Delta CLIAB_t - DEPR\&AMOREXP_t \quad (7)$$

ahol a $\Delta CASS_t$ a forgóeszközök (current assets), a $\Delta CASH_t$ a pénzeszközök, a $\Delta CLIAB_t$ (current liabilities) a rövid lejáratú kötelezettségek tárgyévi változását, a $DEPR\&AMOREXP_t$ (depreciation and amortization) pedig a tárgyévi értékcsökkenés összegét jelenti.

Az önkényes elhatárolások számítása ennél összetettebb módszerrel kivitelezhető. Az ehhez használható (8) modellt Jones (1991) írta fel:

$$\frac{ACC_t}{TA_{t-1}} = \alpha + \beta_1 \frac{I}{TA_{t-1}} + \beta_2 \left(\frac{Rev_t}{TA_{t-1}} - \frac{REC_t}{TA_{t-1}} \right) + \beta_3 \frac{PPE_t}{TA_{t-1}} + \varepsilon \quad (8)$$

A (8) regressziós egyenletben a tárgyévi elhatárolások (ACC_t) aránya az előző évi eszközértékkel (TA_{t-1} , total assets) jelentik a függő változót, míg az előző évi eszközérték reciproka, a bevételek tárgyévi változásának (REV_t , revenues) követelések tárgyévi változásával (PPE_t , receivables) csökkentett értékének előző évi eszközértékkel osztott értéke, illetve a tárgyi eszközök tárgyévi értékének (PPE_t , property, plant and equipment) előző évi eszközértékkel osztott értéke a független változók, a ε pedig a hibatag. A koefficiensek kiszámítása után az egyenletbe behelyettesítve megkapjuk a nem önkényes elhatárolások értékét az adott egyedre vonatkozóan.

A Jones-modell 1991-es felírása óta számos kutatás használta saját feltevéseinek alátámasztására. Ezen kutatások során a modell többször bővítésre, kiegészítésre vagy további elemzésre került. Goncharov–Zimmermann (2006) kiegészítették az egyenletet egy negyedik független változóval, az operatív cash flow-val, amit úgy határoztak meg, hogy az üzemi eredményt csökkentették az elhatárolások összegével. Van Tendeloo–Vanstraelen (2005) az önkényes és nem önkényes elhatárolásokra írtak fel regressziós egyenleteket, amivel a kapott értékek kialakulását vetették további vizsgálat alá. Náluk az operatív cash flow a hatótényezőket vizsgáló (9) és (10) egyenletekbe kerültek beépítésre.

$$\begin{aligned} |DACC_t| = & \alpha_0 + \beta_1 IFRS_t + \beta_2 B4NB4_t + \beta_3 UKULIST_t + \\ & \beta_4 IFRS*B4NB4_t + \beta_5 IFRS*UKULIST_t + \beta_6 |OPCF_t| + \\ & \beta_7 LNASSETS_t + \beta_8 GEARING_t + \beta_9 IND_t + \varepsilon_{1t} \end{aligned} \quad (9)$$

$$\begin{aligned} TACC_t = & \alpha_0 + \beta_1 IFRS_t + \beta_2 B4NB4_t + \beta_3 UKULIST_t + \beta_4 OPCF_t + \\ & \beta_5 IFRS*OPCF_t + \beta_6 IFRS*OPCF*UKULIST_t + \\ & \beta_7 IFRS*OPCF*B4NB4_t + \beta_8 LNASSETS_t + \beta_9 GEARING_t + \beta_{10} IND_t + \varepsilon_{2t} \end{aligned} \quad (10)$$

A (9)-es egyenletben láthatjuk, hogy az önkényes elhatárolások abszolút értékét számos tényezővel próbálta magyarázni Van Tendeloo és Vanstraelen. Az IFRS dummy változóval az IFRS-eknek való megfelelést jelölte, 1-es értéket vesz fel a változó, ha a nemzetközi standardoknak megfelelően készült a beszámoló, 0-át, ha nem. Ugyancsak dummy változó a B4NB4 (big four/non-big four) és az UKUSLIST is. A B4NB4 változó mutatja, hogy az adott beszámoló

könyvvizsgálatát úgynevezett big four könyvvizsgáló cég végezte-e vagy sem. Az UKUSLIST változó pedig azt jelzi, hogy a beszámolót készítő cég jegyzett-e a NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotation), NYSE (New York Stock Exchange) vagy az LSE (London Stock Exchange) valamelyikén. Az egyenlet további változói a tárgyévi számított operatív cash flow osztva az eszközök tárgyévi értékével, az eszközök tárgyévi értékének természetes logaritmus, hosszú lejáratú adósságok saját tőkéhez viszonyított aránya a tárgyévben. Végül az IND_t (industry) a beszámolót benyújtó vállalkozás iparágát jelöli. A magyarázó változók mindegyike beazonosítható a korábban ismertett számviteli minőséget meghatározó tényezők valamelyikével. Az IFRS_t az alkalmazott számviteli szabályrendszer, B4NB4 a szabályok könyvvizsgáló általi kikényszerítése, az UKUSLIST a vállalkozás tőzsdei jelenléte, az OPCF az operatív cash flow, az LNASSETS a vállalkozás eszközértékének nagysága, a GEARING az eladósodottságot, az IND pedig a tevékenységet jelöli. A fenti technikával tehát nemcsak az önkényes elhatárolásokat lehet meghatározni, hanem azt is, hogy miből erednek. A (10)-es egyenletben az összes elhatárolást magyarázó változót felírták, melyek tartalmilag megegyeznek a (9)-es egyenletben látottakkal.

Van Tendeloo–Vanstraelen (2005)-höz hasonlóan Goncharov–Zimmermann (2006) is használtak dummy változókat az eredményeik értékeléséhez. A fentebb ismertett változókon felül egy úgynevezett INTERNAT változó is meghatározásra került. Ennek az értéke 1, ha a vizsgált cég az *UN World Investment Report*-ban (Világjelentés a Beruházásokról) a top 100 cégek között szerepelt, 0, ha nem. Ezzel a vállalatt gazdaságban betöltött súlyának pénzügyi kimutatásokra gyakorolt hatását kívánták számszerűsíteni.

Cash flow vizsgálata

A számviteli minőséggel foglalkozó kutatások szinte kivétel nélkül bevonják a cash flow-t az elemzéseikbe, vizsgálta többek között Lang et al. (2003), Van Tendeloo–Vanstraelen (2005), Hoeve (2009) és Koster (2016) is. A cash flow vizsgálatával az Sztv. „időbeli elhatárolás elv”-ének és „az összemérés elv”-ének való megfelelés vizsgálható. Egyik lehetséges módszere az elhatárolások és a cash flow kapcsolatának vizsgálata. Gyakran előfordul azonban, hogy a rendelkezésre álló adatokból direkt módon nem olvashatók ki a cash flow kimutatás adatai, ezekben az esetekben számított értékekkel kell tovább dolgozni. A szükséges cash flow adat többféleképpen kalkulálható.

$$CF_t = NI_t - TACC_t \quad (11)$$

vagy

$$CF_t = CASH_t - CASH_{t-1} \quad (12)$$

A (11)-es egyenletben az NI_t (net income) a nettó eredményt jelöli. A (12)-es egyenletben a CASH alatt a pénzeszközöket kell érteni. Gyakran előfordul, hogy nem a teljes cash flow-val dolgoznak a kutatók, hanem az operatív cash flow-val. Ebben az esetben, például Van Tendeloo és Vanstraelen (2005) kutatásában a számítási mód a (13)-as egyenletben jelzett módon módosul:

$$OPCF_t = ONI_t - TACC_t \quad (13)$$

ahol az $OPCF_t$ (operative cash flow) az operatív cash flow-t, az ONI_t (operative net income) a tárgyévi üzemi eredményt jelenti.

Az előző fejezetben láthattuk, hogy vannak, akik a Jones-féle modellt egészítik ki az operatív cash flow-val, míg mások a modell által meghatározott elhatárolás-adatokat magyarázó regressziós egyenletekbe építik be, mint független, magyarázó változót. Ez előbbieken túl elterjedt az operatív cash flow és az elhatárolások közötti korreláció vizsgálata. Ennek a vizsgálata többféleképpen elvégezhető. Van Tendeloo–Vanstraelen (2005) végrehajtották a regresszióanalízist – (9)-es és (10)-es egyenlet – de a dummy változók közül először csak az $IFRS*OPCF$ -t hagyták az egyenletben. Eredményeik szerint az IFRS-t használók operatív cash flow-ja szignifikáns negatív kapcsolatot mutat az elhatárolásokkal, ami arra enged következtetni, hogy a vizsgált vállalatok közül az IFRS-ek szerint beszámoló cégek nagyobb valószínűséggel manipulálják a beszámolójukat, tehát azok alacsonyabb minőségűek. Ezután megvizsgálták, milyen kapcsolat van az $IFRS*B4NB4$ és az $IFRS*UKUSLIST$ változók és az elhatárolások között. A kapott eredmények azt mutatják, hogy a megnövekedett kényszerítő erő sem elegendő az IFRS-eket alkalmazó vállalatoknak ahhoz, hogy csökkentsék az önkényes elhatárolások nagyságát. Hiába voltak tőzsdén jegyzettek, vagy auditálta őket a Big Four könyvvizsgáló társaságok valamelyike, az önkényes elhatárolások nem csökkentek szignifikánsan.

Paananen (2008) ugyancsak az operatív cash flow és az elhatárolások korrelációját vizsgálta, azonban a két változó kapcsolatának direkt vizsgálata helyett a (14)-es és (15)-ös regressziós egyenletet írta fel, majd az ezekben az egyenletekben lévő hibatarok korrelációját vizsgálta meg.

$$CFO_t = \alpha_0 + \beta_1 LEV + \beta_2 Growth + \beta_3 Eissue + \beta_4 Dissue + \beta_5 Turn + \beta_6 Size + \beta_7 AUD + \beta_8 NUMEX + \beta_9 XLIST + \beta_{10} FF + \varepsilon_t \quad (14)$$

$$TACC_t = \alpha_0 + \beta_1 LEV + \beta_2 Growth + \beta_3 Eissue + \beta_4 Dissue + \beta_5 Turn + \beta_6 Size + \beta_7 AUD + \beta_8 NUMEX + \beta_9 XLIST + \beta_{10} FF + \varepsilon_t \quad (15)$$

Paananen tőzsdei vállalatok konszolidált beszámolóit vizsgálta, az általa felírt egyenletekben megjelentek eddig be nem mutatott, részben tőzsdéspecifikus változók: LEV (leverage) változó, ami az összes kötelezettség és a részvényesi tőke hányadosa, Growth az árbevétel százalékos változása; az Eissue (Equity issue), ami a részvényesi tőke százalékos változása, a Dissue (Debt issue) a kötelezettségek százalékos változása, Turn (Turnover) az eszközarányos árbevétel. A beszámolót benyújtó cég méretét a Size változó jelenti az egyenletben, ami egyenlő az eszközök természetes logaritmusával. Az AUD (Audited) a könyvvizsgálat tényét jelzi. NUMEX a tőzsdék száma, ahol az adott cég jegyezve van, XLIST egy dummy változó, ami 1, ha a cég US tőzsdén jegyzett (nem elsődlegesen), 0, ha nem. Az FF pedig a tárgyévre vonatkozó átlagos kereskedett részvények számáról jelenít meg információt.

Az eredmény változékonysága

Az eredmény hosszú távon nem lehet konstans; ha a vállalkozások eredménye egy adott számviteli szabályozás alatt kilengésektől mentes, egyenletes, az arra enged következtetni, hogy a pénzügyi kimutatásokban feltüntetett eredményeket manipulálják. Az eredmény változékonyságának vizsgálatán keresztül a valóság elvének teljesülése vizsgálható (Lang et al. 2003; Paananen 2008; Hoeve 2009; Christensen et al. 2015). Mint azt a számviteli minőséget meghatározó tényezők bemutatásánál láthattuk, számos olyan ösztönző létezik, ami a pénzügyi kimutatások elkészítéséért felelős vezetőket az eredmény „simítására”, időbeli elosztására készítheti. Ilyenek például az egyes vezetői ösztönző rendszerek, a közbeszerzések feltételrendszere, a meghatározott adó- vagy osztalékpolitika, hitelszerződések, illetve a különböző tőkepiaci műveletek. Az előbbiekből következően a pénzügyi kimutatások minőségének vizsgálatára az eredmény változékonyságának vizsgálata megfelelő terület.

Paananen (2008) az eredménymanipuláció mérésére többek között az eredmény változékonyságát is használta. Az eredmény változékonysága alatt a nettó jövedelem változékonyságát kell érteni osztva az eszközök értékével. Mivel a vizsgált mutatóra több olyan tényező is hatással volt, melyek nem közvetlenül a

pénzügyi beszámolási standardokból fakadnak, ezért a (16)-os számú regressziós egyenlet került felírásra.

$$\Delta NI_t = \alpha_0 + \beta_1 LEV + \beta_2 Growth + \beta_3 Eissue + \beta_4 Dissue + \beta_5 Turn + \beta_6 Size + \beta_7 CFO + \beta_8 AUD + \beta_9 NUMEX + \beta_{10} XLIST + \beta_{11} FF + \varepsilon_t \quad (16)$$

Ha megvizsgáljuk az egyenletet, láthatjuk, hogy Paananen a (14)-es és (15)-ös egyenlet magyarázó változóit építette be ebbe az egyenletbe is, annyi eltéréssel, hogy az előbbi két egyenletből értelemszerűen kihagyott operatív cash flow (CFO) változóval bővítette. A cash flow kevésbé manipulálható, mint az elhatárolások és így ezen keresztül az eredmény, így ha a változékonyság mértékét a cash flow magyarázza, akkor a manipuláció is vitatható. Folytatva a cash flow meghatározó szerepét feltételező logikát, az eredmény változékonyságának képletét tovább alakították. Paananen a nettó eredményváltozás és az eszközök hányadosát osztotta az operatív cash flow változás és az eszközök hányadosával. Az operatív cash flow nem pénzügyi beszámolási standardokra visszavezethető magyarázó tényezőinek vizsgálatára a (17)-es regressziós egyenlet került felírásra.

$$\Delta CFO_t = \alpha_0 + \beta_1 LEV + \beta_2 Growth + \beta_3 Eissue + \beta_4 Dissue + \beta_5 Turn + \beta_6 Size + \beta_7 CFO + \beta_8 AUD + \beta_9 NUMEX + \beta_{10} XLIST + \beta_{11} FF + \varepsilon_t \quad (17)$$

Manipuláció meghatározott eredmény elérésére

Az eredmény változékonyságának vizsgálatával azonos okokra vezethető vissza a meghatározott eredményre való törekvés elemzése. Azok a cégek, melyek hitelszerződéssel, erős tulajdonosi nyomással vagy olyan egyéb körülményekkel rendelkeznek, amelyek aránytalanul magas veszteséget okoznának számukra, ha egy bizonyos eredményszávon kívül jelentenek, gazdaságilag érthető módon törekednek a kívánatos eredményszámban maradni, amikor elkészítik a beszámolójukat. Ha figyelembe vesszük, hogy egy átmeneti veszteséges időszak mekkora kárt tud okozni a gazdálkodó részére, akkor a racionális viselkedéssel is magyarázható a pénzügyi kimutatások ilyen indíttatású manipulációja. Azonban ez az elfogadás sem változtat azon a tényen, hogy az előbb tárgyalt, szinte már érthető indíttatástól vezérelt, eltérített eredményeket tartalmazó pénzügyi kimutatások ugyanolyan rossz minőségűek, mintha csalás, sikkasztás vagy egyéb bűnös szándéktól vezetve manipulálták volna azokat. A vizsgálat tárgya tehát az, hogy milyen gyakorisággal jelentettek alacsony összegű eredményt az egyes csoportokban. Ezzel a módszerrel a valódiság elvének, az időbeli elhatárolás elvének és az összemérés elvének teljesülése vizsgálható. Ezt a vizsgálati módszert korábbi

kutatások során többek között Lang et al. (2003), Paananen (2008) és Hoeve (2009) is alkalmazta.

Az ilyesfajta manipuláció elemzésére használják azokat a regressziós egyenleteket, ahol dummy változóként (SPO , Small positive income, alacsony összegű nyereség) kerül megjelenésre, hogy az adott beszámolóban jelentett eszközarányos eredmény beleesik-e abba a meghatározott eredményávba, melyet vizsgálnak. A legtöbbször használt sávot (pl.: Paananen 2008) a (18)-as és (19)-es egyenlet mutatja be.

$$0 \leq \frac{NI_t}{TAS_t} \leq 0,01 \rightarrow SPO_t = 1 \quad (18)$$

$$\frac{NI_t}{TAS_t} < 0 \text{ vagy } \frac{NI_t}{TAS_t} > 0,01 \rightarrow SPO_t = 0 \quad (19)$$

A regressziós egyenlet függő változója a vizsgált számviteli minőséget meghatározó tényező, Paananen kutatásában az IFRS-eknek való megfelelés. Dummy változóról beszélünk, ami 1-et vesz fel, ha az IFRS-ek szerint készült az adott beszámoló, 0-át, ha nem.

$$\begin{aligned} IFRS(0,1)_t = & \alpha_0 + \beta_1 SPO + \beta_2 LEV + \beta_3 Growth + \beta_4 Eissue + \\ & \beta_5 Dissue + \beta_6 Turn + \beta_7 Size + \beta_8 CFO + \beta_9 AUD + \\ & \beta_{10} NUMEX + \beta_{11} XLIST + \beta_{12} FF + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (20)$$

Amennyiben a β_1 pozitív értéket vesz fel, akkor azt feltételezhetjük, hogy az IFRS-eket készítő vállalkozások gyakrabban mutatnak ki alacsony pozitív összegű eredményt.

A (20)-as regressziós egyenlet további függő változókkal is felírható megfelelő minta esetén. Vizsgálhatjuk a kizárólag az IFRS-eket bevezető vállalkozásokat is aszerint, hogy az IFRS-bevezetés előtti vagy az utáni időszakban készült-e az adott beszámoló.

$$\begin{aligned} POST(0,1)_t = & \alpha_0 + \beta_1 SPO + \beta_2 LEV + \beta_3 Growth + \beta_4 Eissue + \\ & \beta_5 Dissue + \beta_6 Turn + \beta_7 Size + \beta_8 CFO + \beta_9 AUD + \\ & \beta_{10} NUMEX + \beta_{11} XLIST + \beta_{12} FF + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (21)$$

A (21)-es egyenletben 1-es értéket vesz fel a $POST(0,1)_t$, ha a beszámoló az IFRS-ek bevezetését követően készült, 0-át, ha előtte. Ez az egyenlet használható az IFRS-eket be nem vezető vállalkozások pénzügyi kimutatásainak vizsgálatára is, amivel feltárhatjuk, hogy az IFRS-eket bevezető vállalkozások pénzügyi kimutatásaiban bekövetkezett változások valóban a standardok bevezetésének köszönhetőek-e, ekkor viszont ehhez a vizsgálathoz megfelelő mintát kell előállítani.

Veszteségek kimutatása

A veszteségek megfelelő időben történő kimutatása fontos összetevője a beszámolási minőségnek, mivel számos kontextusban, mint például a hitel és kölcsönszerződések vagy vállalatvezetési kérdések esetén hasznosabbak az ilyen jellegű információkat teljes körűen bemutató beszámolók. Vállalatvezetési kérdésekkel kapcsolatban az ügynöki költségeket csökkenti, ha a vezetők tudják, hogy az általuk végrehajtott befektetések eredményei már az ő vezetésük alatt kimutatásra kerülnek, így kisebb valószínűséggel kerülnek negatív jelenértékű ügyletek, pl. „trófea”-akvizíciók megvalósításra. Ezzel elkerülhető, hogy a vezetők kitolják a nem nyereséges ügyletekhez kapcsolódó veszteségeket, hogy az ebből fakadó következményeket az őket követő vezetők viseljék. A veszteségek gyors kimutatása tehát lehetővé teszi a tulajdonosoknak, hogy még időben közbelépjenek veszteséges üzleti gyakorlat esetén, és növeljék a vezetőkkel kötött menedzsmentszerződések hatékonyságát. A veszteségek gyors kimutatásának hitelszerződésekre való hatása szintén jelentős. Amennyiben a veszteségek időben kimutatásra kerülnek, akkor már a hitelszerződés megkötésekor beárazásra kerül a kimutatott veszteségekből fakadó kockázati felár, és elkerülhető az is, hogy a későbbiekben kimutatásra kerülő, figyelembe nem vett veszteségek a hitelszerződés megszegéséhez, esetleg annak megszűnéséhez vezessenek. Előbbiekből látható, hogy a veszteségek gyors bemutatása hatékonyabb hitelszerződéseket eredményez azáltal, hogy a feltételek kialakításakor kvázi a lehető legrosszabb helyzetet látja a hitelező, és ennek tudatában tudja eldönteni, hogy részt kíván-e venni a kérdéses ügyletben (Ball–Shivakumar 2005). A beszámolási minőség elemzéséhez a veszteségek kimutatásának elemzését használta többek között Hoeve (2009), Lang et al. (2003), Christensen et al. (2015), Paananen (2008) és Ball–Shivakumar (2005). Ezzel a módszerrel a valódiság elvének, az időbeli elhatárolás elvének és az összemérés elvének teljesülése vizsgálható.

A kutatók által használt regressziós egyenletekben szereplő $LNEG_t$ (Large negative income, nagy összegű veszteség) dummy független változó 1-es értéket vesz fel, ha a cég pénzügyi kimutatása nagy összegű eszközarányos veszteséget mutat ki, és 0-át ellenkező esetben. A nagy összegű veszteséget a (22)-es és (23)-as egyenlet prezentálja (Paananen 2008).

$$\frac{NI_t}{TAS_t} \leq -0,2 \rightarrow LNEG_t = 1 \quad (22)$$

$$\frac{NI_t}{TAS_t} > -0,2 \rightarrow LNEG_t = 0 \quad (23)$$

A nagy összegű veszteség kimutatását elemző (24)-es egyenlet szinte megegyezik a meghatározott eredményre való törekvés elemzések használatos (20)-as számú egyenlettel, csupán az eredménymanipulációt vizsgáló dummy változóban van eltérés.

$$\begin{aligned} IFRS(0,1)_t = & \alpha_0 + \beta_1 LNEG + \beta_2 LEV + \beta_3 Growth + \beta_4 Eissue + \\ & \beta_5 Dissue + \beta_6 Turn + \beta_7 Size + \beta_8 CFO + \beta_9 AUD + \\ & \beta_{10} NUMEX + \beta_{11} XLIST + \beta_{12} FF + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (24)$$

Amennyiben az $LNEG_t$ pozitív értéket vesz fel, abban az esetben gyakoribb a nagy összegű veszteségek kimutatása az IFRS-eket alkalmazó vállalatok pénzügyi kimutatásaiban, így azokat jobb minőségűnek tekintjük.

$$\begin{aligned} POST(0,1)_t = & \alpha_0 + \beta_1 LNEG + \beta_2 LEV + \beta_3 Growth + \beta_4 Eissue + \\ & \beta_5 Dissue + \beta_6 Turn + \beta_7 Size + \beta_8 CFO + \beta_9 AUD + \\ & \beta_{10} NUMEX + \beta_{11} XLIST + \beta_{12} FF + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (25)$$

A meghatározott összegű eredményhez hasonlóan, a nagy összegű veszteségek kimutatásánál is lehetőség van a regressziós egyenlet további függő változókkal történő felírására. Amennyiben a minta megfelelő, használhatjuk a $POST(0,1)_t$ dummy változót annak vizsgálatára, hogy az adott beszámoló az IFRS-ek bevezetése előtt vagy után készült. Mindezt érdemes kizárólag az IFRS-eket bevezető vállalatokra, illetve a teljes mintára is végrehajtani.

Módszertan

A szakirodalmi áttekintés során megismertük azokat az eljárásokat, melyek segítségével a korábbi kutatások a pénzügyi beszámolás minőségét mérték. Az alkalmazott módszerek mindegyikéről elmondható, hogy feltételezéseken alapul és nem egzakt mérhető jellemzőket vizsgál. Az is megállapítható, hogy ezek a mérőszámok, mutatók számos külső és belső tényező által érintettek, alakulásukat több körülmény együttes hatása befolyásolja. Ahhoz, hogy a befolyásoló tényezők közül az általunk vizsgált hatásait legpontosabban tudjuk elemezni, a lehető legjobban ki kell szűrniük a többi ismert faktor hatását. A pénzügyi beszámolás minőségére többek között hatással van a földrajzi elhelyezkedés, kulturális környezet, jogi szabályozói környezet, alkalmazott számviteli szabályrendszer, a cég mérete, tulajdonosi struktúrája, tőzsdei jelenléte vagy annak hiánya, a cég tevékenysége, adózási stratégiája, jövőbeni céljai, vezetői ösztönző rendszere. Az egyéb, minőségre ható tényezők hatásának kiszűrése alapvetően kétféleképpen történhet. Az első, amikor a minta összeállításánál figyelembe vesszük a befo-

lyásoló tényezőket, és úgy hozzuk létre az adatbázist, hogy az egyéb meghatározó tényezők a két összehasonlítandó csoportra azonosan hassanak. Azon ható tényezőket, melyeket így nem lehet eliminálni, be kell építeni a modellbe, hogy a hatásuk számszerűsíthető legyen.

A földrajzi elhelyezkedés, a kulturális környezet és a jogi szabályozói környezet hatásainak kiszűrését azzal oldottuk meg, hogy a kiválasztott cégek mindegyike Magyarországon működő vállalkozás, így a fenti hatások nem okoznak különbséget az egyes cégek pénzügyi beszámolói között.

1. táblázat. Példa a kontrolltársaság kiválasztására

Nyilvános részvénytársaság		
Cégnév	Főtevékenység	Jegyzett tőke (Ft)
Örmester Nyrt.	8010'08 Személybiztonsági tevékenység	259 830 000
Kontrolltársaság		
Cégnév	Főtevékenység	Jegyzett tőke (Ft)
G4S Kézpénzlogisztikai Kft.	8010'08 Személybiztonsági tevékenység	469 600 000

Forrás: saját szerkesztés

A további befolyásoló tényezők kezelését a minta párosításával és az elemzés alapjául szolgáló regressziós egyenletekbe történő beépítéssel kezeltük. Minden nyilvános részvénytársasághoz kiválasztottunk egy kontrollvállalkozást is. A párosításnál szempont, hogy a nyilvános részvénytársasághoz a leginkább hasonló kontrollvállalkozás kerüljön kiválasztásra. Ahhoz, hogy egy kontrollcég bekerülhessen a mintába, az alábbi feltételek mindegyikében hasonlítania kell ahhoz a nyilvános részvénytársasághoz, amihez a kontrollpárt keressük: méret, alapítás dátuma, közzétett beszámoló típusa, főtevékenység. A méret megállapításánál olyan jellemzőt kerestünk, ami viszonylag konstans, de jól leírja az adott vállalkozás gazdasági kockázatvállalását, ezért döntöttünk a jegyzett tőke mellett. Egy vállalkozást akkor tartottunk méret alapján megfelelőnek, ha a nyilvános részvénytársasággal egy jegyzett tőkesávba tartozott. Az alkalmazott jegyzett tőkesávokat az Opten Kft. szelekciós képernyőjével⁶ azonosan határoztuk meg. Az alapítás dátumánál kiszűrtük azokat a vállalkozásokat, melyek 2002. 12. 31. után kerültek bejegyzésre. Ennek az volt az oka, hogy kizárólag olyan vállalkozásokat szándékoztunk bevonni az elemzésbe, melyek elég régóta működnek ahhoz,

⁶ <https://www.opten.hu/cegtar/kereso>.

hogy megfelelő mennyiségű közzétett beszámolóval rendelkezzenek, és így megfelelő adatmennyiség áll rendelkezésre, illetve a közzétett beszámolókra helytálló a vállalkozás folytatásának elve. Ezen felül az elemzéshez használt egyenletek tartalmaznak olyan mutatószámokat, melyek idősoros, illetve változás adatokat igényelnek, így az egymást követő beszámolóadatok elengedhetetlenek, főleg ha figyelembe vesszük a kutatáshoz szükséges elvárt mintaméretet. További feltétel volt, hogy a kiválasztott vállalkozások éves beszámolókat tegyenek közzé, ezt a szükséges adattartalom, illetve a nyilvános részvénytársaságokkal kapcsolatos követelményekhez való hasonlóság is megkövetelte. Utolsó kiválasztási feltétel a vállalkozás cégkivonatában 2016. 10. 20-án bejegyzett főtevékenysége, aminek meg kellett egyeznie a nyilvános részvénytársaság főtevékenységével. A fenti feltételeknek egyszerre kellett teljesülniük, hogy az adott cég kiválasztásra kerülhessen. Amennyiben nem találtunk eredményt az adott szelekciós feltételek mellett, úgy a szomszédos (először felső, majd alsó) jegyzett tőke sávokban is végrehajtottuk a keresést, és az új keresés eredményei közül választottuk ki a kontrollvállalkozást.

A kutatás során az aktuális szakirodalom feldolgozása alatt megismert módszerekkel vizsgáltuk a számviteli minőség alakulását és annak befolyásoló tényezőit. A megismert modelleket, egyenleteket a magyarországi helyzetnek megfelelően alakítottuk.

Az elhatárolások alakulásának elemzéséhez a (26)-(27)-es számú regressziós egyenleteket használtuk.

$$TACC_{it} = \alpha_0 + \beta_1 SIZE_{it} + \beta_2 LEV_{it} + \beta_3 DISSUE_{it} + \beta_4 GROWTH_{it} + \beta_5 TURN_{it} + \beta_6 CF_{it} + \beta_7 LIST_{it} + \beta_8 AUD_{it} + \beta_9 BIG4_{it} + \beta_{10} TAX_{it} + \beta_{11} EU_{it} + \beta_{12} \Delta GDP_{it} + \varepsilon_{it} \quad (26)$$

$$|DACC_{it}| = \alpha_0 + \beta_1 SIZE_{it} + \beta_2 LEV_{it} + \beta_3 DISSUE_{it} + \beta_4 GROWTH_{it} + \beta_5 TURN_{it} + \beta_6 CF_{it} + \beta_7 LIST_{it} + \beta_8 AUD_{it} + \beta_9 BIG4_{it} + \beta_{10} TAX_{it} + \beta_{11} EU_{it} + \beta_{12} \Delta GDP_{it} + \varepsilon_{it} \quad (27)$$

ahol a SIZE = az eszközök összesen természetes logaritmus; LEV = kötelezettségek/saját tőke; DISSUE = kötelezettségek %-os változása; GROWTH = árbevétel %-os változása; TURN = ÁB/eszközök; CF = CF/eszközök; AUD = törvényi könyvvizsgálatra kötelezett 1 egyébként 0; BIG4 = Big Four auditálta 1 egyébként 0; LIST = tőzsdei jegyzett 1 egyébként 0; TAX = kalkulált társasági adó kulcs; EU = EU-tag készítette-e a beszámolót 1, egyébként 0; ΔGDP = magyarországi GDP tárgyévi változása.

A cash flow alakulásának elemzéséhez a (28)-(29)-es számú regressziós egyenleteket használtuk.

$$CF_{ti(PUB)} = \alpha_0 + \beta_1 TACC_{ti} + \beta_2 SIZE_{ti} + \beta_3 LEV_{ti} + \beta_4 DISSUE_{ti} + \beta_5 GROWTH_{ti} + \beta_6 TURN_{ti} + \beta_7 AUD_{ti} + \beta_{10} BIG4_{ti} + \beta_{11} TAX_{ti} + \beta_{12} EU_{ti} + \beta_{13} \Delta GDP_{ti} + \varepsilon_{ti} \quad (28)$$

$$CF_{ti(PRIV)} = \alpha_0 + \beta_1 TACC_{ti} + \beta_2 SIZE_{ti} + \beta_3 LEV_{ti} + \beta_4 DISSUE_{ti} + \beta_5 GROWTH_{ti} + \beta_6 TURN_{ti} + \beta_7 AUD_{ti} + \beta_{10} BIG4_{ti} + \beta_{11} TAX_{ti} + \beta_{12} EU_{ti} + \beta_{13} \Delta GDP_{ti} + \varepsilon_{ti} \quad (29)$$

ahol a $CF_{ti(PUB)}$ = nyilvános részvénytársaságok cash flow-értéke t évben, i vállalatra; $CF_{ti(PRIV)}$ = zártkörű részvénytársaságok és korlátolt felelősségű társaságok cash flow-értéke t évben, i vállalatra.

Az eredmény változékonyságának elemzéséhez a (30)-as számú regressziós egyenletet használtuk.

$$|\Delta NI_{ti}| = \alpha_0 + \beta_2 SIZE_{ti} + \beta_3 LEV_{ti} + \beta_4 DISSUE_{ti} + \beta_5 GROWTH_{ti} + \beta_6 TURN_{ti} + \beta_7 CF_{ti} + \beta_8 LIST_{ti} + \beta_9 AUD_{ti} + \beta_{10} BIG4_{ti} + \beta_{11} TAX_{ti} + \beta_{12} U_{ti} + \beta_{13} \Delta GDP_{ti} + \varepsilon_{ti} \quad (30)$$

A meghatározott eredmény elérésére való manipulációt a (31)-es számú regressziós egyenlettel elemeztük.

$$LIST(0,1)_{ti} = \alpha_0 + \beta_1 SPO_{ti} + \beta_2 SIZE_{ti} + \beta_3 LEV_{ti} + \beta_4 DISSUE_{ti} + \beta_5 GROWTH_{ti} + \beta_6 TURN_{ti} + \beta_7 CF_{ti} + \beta_8 LIST_{ti} + \beta_9 AUD_{ti} + \beta_{10} BIG4_{ti} + \beta_{11} TAX_{ti} + \beta_{12} EU_{ti} + \beta_{13} \Delta GDP_{ti} + \varepsilon_{ti} \quad (31)$$

A veszteségek kimutatásának elemzéséhez a (32)-es számú regressziós egyenletet használtuk.

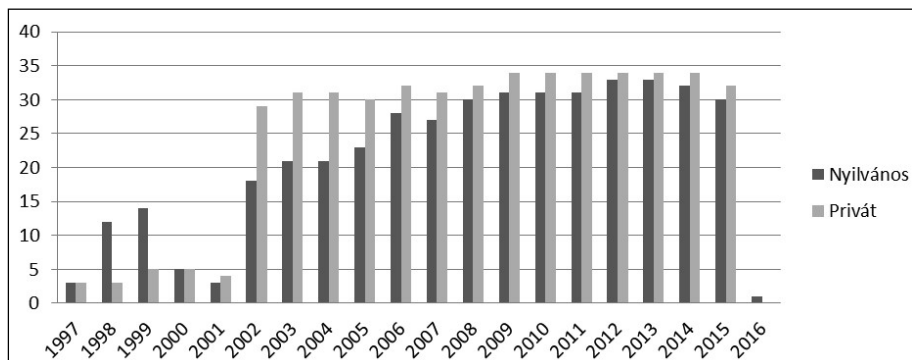
$$LIST(0,1)_{ti} = \alpha_0 + \beta_1 LNEG_{ti} + \beta_2 SIZE_{ti} + \beta_3 LEV_{ti} + \beta_4 DISSUE_{ti} + \beta_5 GROWTH_{ti} + \beta_6 TURN_{ti} + \beta_7 CF_{ti} + \beta_8 LIST_{ti} + \beta_9 AUD_{ti} + \beta_{10} BIG4_{ti} + \beta_{11} TAX_{ti} + \beta_{12} EU_{ti} + \beta_{13} \Delta GDP_{ti} + \varepsilon_{ti} \quad (32)$$

Eredmények

A kutatási minta jellemzése

A vizsgált minta 63 vállalkozás pénzügyi adatait tartalmazza. A kiválasztott társaságok Magyarország területén végezték a tevékenységüket, a kutatásba bevont számviteli beszámolóik 1998 és 2016 közötti üzleti évekről kerültek összeállításra. Ez összességében 732 vizsgált pénzügyi kimutatást jelent. A kutatásba bevont vállalkozások 51 százaléka nyilvános részvénytársaság, 49 százaléka

korlátolt felelősségű társaság vagy zártkörű részvénytársaság. Az elemzett éves beszámolók 47 százalékát nyilvános részvénytársaság tette közzé, 53 százalékát korlátolt felelősségű társaság vagy zártkörű részvénytársaság. A magyarországi szabályozásnak megfelelően a nyilvános részvénytársaságok beszámolóit 100 százalékban könyvvizsgálták. A minta párosítási folyamatának köszönhetően a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörű részvénytársaságok beszámolóit is nagyrészt (99 százalékban) könyvvizsgálatra kerültek. A pénzügyi kimutatások évenkénti megoszlását a 3. ábra mutatja be.

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra. A vizsgálatba bevont pénzügyi kimutatások megoszlása évek szerint

A Big Four könyvvizsgáló társaságok valamelyike auditálta a nyilvános részvénytársaságok által közzétett beszámolók 40 százalékát és a korlátolt felelősségű társaságok, valamint a zártkörű részvénytársaságok közzétett beszámolóinak a 45 százalékát. Az elemzésbe bevont beszámolók 47 százalékát Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozását követő üzleti évről készítették.

Az elhatárolások elemzésének eredményei

A gazdaságilag indokolt és az önkényes elhatárolások vizsgálatához a (9)-es és (10)-es egyenleteket használtuk. A teljes elhatárolások nem mutatnak szignifikáns kapcsolatot egyik elemzéshez használt magyarázó változóval sem, emellett az R^2 értéke is alacsony, 0,11, a korrigált R^2 0,10, a standard hiba pedig 1,27. Ezekből az eredményekből további következtetéseket nem tudtunk levonni. A (10)-es egyenlet számai meggyőzőbbek. Az R^2 0,17, az adj. R^2 0,16, a standard hiba pedig 0,55. Az önkényes elhatárolások abszolút értékének alakulása és a nyilvános rész-

vénytársasági forma között negatív kapcsolatot találtunk. A két változó közötti kapcsolatot t-próbával teszteltük.

$$H_0: \beta_7 = 0 \quad (33)$$

$$H_1: \beta_7 \neq 0 \quad (34)$$

A nullhipotézisünk (H_0) szerint a vizsgált változó bétája egyenlő nullával, az alternatív hipotézis szerint nullától eltérő. 95 százalékos konfidenciaintervallumot használva a LIST változó t értéke -2,85, a szignifikanciaértéke pedig 0,005. Tekintve, hogy a változó szignifikanciaértéke alacsonyabb, mint 0,05, a nullhipotézist elutasítjuk, az alternatív hipotézist fogadjuk el. A kutatásunk eredményei szerint szignifikáns negatív kapcsolat van az önkényes elhatárolások alakulása és a nyilvános részvénytársasági forma között. A nyilvános részvénytársaságok ritkábban használják az önkényes elhatárolásokat, hogy alakítsák az eredményüket, mint a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörű részvénytársaságok. A nyilvános részvénytársaságok beszámolási minősége magasabb az önkényes elhatárolások használatát vizsgálva.

A cash flow elemzésének eredményei

A cash flow és az elhatárolások közötti kapcsolatot a (28) és (29) egyenletekkel elemeztük. Mind a nyilvános részvénytársaságok, mind a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörű részvénytársaságok esetében negatív kapcsolatot találtunk az elhatárolások és a cash flow értéke között. A standardizált béta értéke mindkét csoport esetében -0,03, melyet 95 százalékos konfidenciaintervallum mellett teszteltünk.

$$H_0: \beta_8 = 0 \quad (35)$$

$$H_1: \beta_8 \neq 0 \quad (36)$$

A t értéke nyilvános társaságok esetén -0,55, a kontrollcsoportra vonatkozóan -0,68, a szignifikanciaértékek pedig 0,498 és 0,583. Mivel mindkét esetben magasabbak a szignifikanciaértékek 0,05-nél, ezért mindkét csoportra vonatkozóan a nullhipotézist fogadjuk el, az alternatív hipotézist pedig elvetjük. Annak következtében, hogy az elvárt negatív kapcsolat egyik csoportra nézve sem szignifikáns, nem vonunk le további következtetéseket ezekből az eredményekből.

Az eredmény változékonyságának eredményei

Az eredmény változékonyságának abszolút értékét leíró egyenlet R^2 értéke 0,66, a korrigált R^2 0,65, a standard hibája pedig 62,02. Az eredmény változékonyságának abszolút értéke pozitív kapcsolatot mutat a nyilvános társasági for-

mával, ami azt jelenti, hogy a nyilvános társaságok beszámolási minősége magasabb az összehasonlító csoporthoz képest. Ezt a kapcsolatot t-próbával teszteltük, 95 százalékos konfidenciaintervallum mellett.

$$H_0: \beta_8 = 0 \quad (37)$$

$$H_1: \beta_8 \neq 0 \quad (38)$$

A vizsgált változó t értéke 1,76, szignifikanciaértéke pedig 0,078. Mivel a szignifikanciaértéke magasabb, mint 0,05, ezért a nullhipotézist elfogadjuk, az alternatív hipotézist pedig elvetjük. Eredményeink szerint tehát az eredmény változékonyságának abszolút értéke és a nyilvános társasági forma közötti pozitív kapcsolat nem szignifikáns. Szignifikáns negatív kapcsolatot találtunk ugyanakkor az eredmény változékonysága és a beszámoló Big Four könyvvizsgáló cég általi könyvvizsgálata között. Ez alapvetően ellentmond az elvárásainknak, hisz a nagy könyvvizsgáló cégek bevonásától azt várnánk, hogy javul a beszámolási minőség. Mindezekon túlmenően pozitív szignifikáns kapcsolatot mutattunk ki a kötelezettségek százalékos változása és az eredmény változékonysága között. Ez jelentheti az eladósodottság mértékének változásából fakadó többletfinanszírozási költségek eredményben történő megjelenését, ami jó jel, tekintve hogy a korábbi kutatások az eladósodottságot összekötötték a beszámolási minőség romlásával.

A meghatározott eredményre való törekvés elemzésének eredményei

A vizsgált változó béta értéke -0,09, a standard hibája pedig 0,05. A feltevé-
sünk teszteléséhez t-próbát alkalmaztunk.

$$H_0: \beta_1 = 0 \quad (39)$$

$$H_1: \beta_1 \neq 0 \quad (40)$$

A nullhipotézisünk szerint a vizsgált változó bétája egyenlő nullával, az alternatív hipotézis szerint nullától eltérő. 95 százalékos konfidenciaintervallumot használva az SPO változó t értéke -1,73, a szignifikanciaértéke pedig 0,085. Tekintve, hogy a változó szignifikanciaértéke magasabb, mint 0,05, a nullhipotézist elfogadjuk, az alternatív hipotézist elutasítjuk. A kutatásunk eredményei szerint nem szignifikáns negatív kapcsolat van az alacsony összegű nyereségek kimutatása és a nyilvános részvénytársasági forma között. A nyilvános részvénytársaságok ritkábban mutatnak ki alacsony pozitív eredményt, mint a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörű részvénytársaságok, az eltérés azonban nem szignifikáns. Szignifikánsan ritkábban jelentettek azonban alacsony összegű nyereséget a Big

Four könyvvizsgáló társaságok által auditált vállalkozások, így ők magasabb beszámolási minőséggel rendelkeznek.

A veszteségek időbeli kimutatásának eredményei

A vizsgált változó béta értéke 0,23, a standard hibája pedig 0,07. A feltevésünk teszteléséhez [(41)-es, (42)-es egyenlet] t-próbát alkalmaztunk.

$$H_0: \beta_1 = 0 \quad (41)$$

$$H_1: \beta_1 \neq 0 \quad (42)$$

A nullhipotézisünk szerint a vizsgált változó bétája egyenlő nullával, az alternatív hipotézis szerint nullától eltérő. 95 százalékos konfidenciaintervallumot használva az LNEG változó t értéke 3,14, szignifikanciaértéke pedig 0,002. Tekintve, hogy a változó szignifikanciaértéke alacsonyabb, mint 0,05, a nullhipotézist elutasítjuk, az alternatív hipotézist elfogadjuk: szignifikáns pozitív kapcsolat van a nagy összegű veszteségek kimutatása és a nyilvános részvénytársasági forma között. A nyilvános részvénytársaságok gyakrabban mutatnak ki nagy összegű veszteséget, mint a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörű részvénytársaságok. A nyilvános részvénytársaságok beszámolási minősége, a veszteségek időbeni kimutatását vizsgálva, magasabb.

Következtetések

A kutatás célja a beszámolási minőséget meghatározó tényezők megismerése volt. A szakirodalmi áttekintés segítségével számos számviteli szabályozáson kívüli befolyásoló tényezőt azonosítottunk, mint például az adószabályozás, vezetői ösztönző rendszerek, tőkepiaci tranzakciók, tulajdonosi struktúra. Láthattuk, hogy e tényezők nemcsak a számviteli beszámolók minőségére, de egymásra is hatással vannak, így a kutatás tervezése és az eredmények kiértékelése kiemelten fontos.

A nemzetközi szakirodalom alapján arra számítottunk, hogy a nyilvános részvénytársaságok magasabb beszámolási minőséggel rendelkeznek, mint a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörű részvénytársaságok. Az elemzés során azonban nemcsak ezt vizsgáltuk, hanem bevontunk 12 darab kontrollváltozót is, hogy a kérdést annak komplexitásának megfelelően tudjuk vizsgálni. A különböző mérési módszerek nem adtak egységes képet a vizsgált jellemzők beszámolási minőségre gyakorolt hatásáról. Az elhatárolásokat vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy szignifikáns negatív kapcsolat van a nyilvános részvénytársasági forma és az önkényes elhatárolások között, a nyilvános részvénytársaságok

ritkábban használják az önkényes elhatárolásokat az eredményük alakítására, mint a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörű részvénytársaságok. A meghatározott eredményre való törekvés esetén szintén negatív kapcsolatot találtunk a nyilvános részvénytársasági formával, tehát ebben a tekintetben is magasabb beszámolási minőség jellemzi a nyilvános részvénytársaságokat, azonban ez az eltérés nem szignifikáns. A nagy összegű veszteségek kimutatásának vizsgálata során azt találtuk, hogy a nyilvános részvénytársaságok gyakrabban mutatnak ki nagy összegű veszteséget, ami szintén magasabb minőséget jelent. Az eredmény változékonysága és a nyilvános részvénytársasági forma között pozitív kapcsolatot találtunk, ami magasabb számviteli minőséget jelent.

A kontrollváltozók segítségével vizsgált egyéb jellemzők tekintetében is találtunk szignifikáns eltéréseket. Az eredmény változékonyságát illetően a Big Four könyvvizsgálók alacsonyabb beszámolási minőséget, az eladósodottság pedig magasabbat eredményezett. A meghatározott eredményre való törekvést vizsgálva azonban a Big Four könyvvizsgálók beszámolási minőségre gyakorolt pozitív hatását állapíthatjuk meg. Az eredmények értékelése során a minta elemszámát, illetve a használt módszertanok megközelítéseiből fakadó korlátokat egyaránt figyelembe kell venni. A kutatás folytatásaként jövőbeli célunk – a módszertan finomítása és pontosítása mellett – a könyvvizsgálatot befolyásoló tényezők számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatásának feltérképezése, kutatása.

Irodalomjegyzék

Armstrong, C. S.–Jagolinzer, A. D.–Larcker, D. F. 2010. Chief executive officer equity incentives and accounting irregularities. *Journal of Accounting Research* 48(2), 225–271.

Armstrong, C. S.–Blouin, J. L.–Larcker, D. F. 2012. The Incentives for Tax Planning. *Journal of Accounting and Economics* 53(1–2), 391–411.

Ball, R.–Shivakumar, L. 2005. Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness. *Journal of Accounting and Economics* 39(1), 83–128.

Cheng, Q.–Warfield, T. D. 2005. Equity incentives and earnings management. *The Accounting Review* 80(2), 441–476.

Choi, J.-H.–Kim, C.–Kim, J.-B.–Zang, Y. 2010. Audit Office Size, Audit Quality, and Audit Pricing. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory* 29(1), 73–97.

Cloyd, C. B.–Pratt, J.–Stock, T. 1996. The use of financial accounting choice to support aggressive tax positions: Public and private firms. *Journal of Accounting Research* 34(1), 23–43.

Christensen, H. B.–Lee, E.–Walker, M.–Zeng, C. 2015. Incentives or standards: What determines accounting quality changes around IFRS adoption? *European Accounting Review* 24(1), 31–61.

DeAngelo, L. 1981 Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics* 3(3), 189–199.

Dechow, P. M. 1994. Accounting earnings and cash flows as measures of firm performance: The role of accounting accruals. *Journal of Accounting and Economics* 18(1), 3–42.

Erickson, M.–Hanlon, M.–Maydew, E. L. 2006. Is there a link between executive equity incentives and accounting fraud? *Journal of Accounting Research* 44(1), 113–143.

Goncharov, I.–Zimmermann, J. 2006. Do accounting standards influence the level of earnings management? Evidence from Germany. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=386521, letöltve: 2018. 11. 19.

Healy, P. M. 1985. The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of Accounting and Economics* 7(1–3), 85–107.

Hoeve, B. 2009. *The quality of earnings in the Netherlands: value relevance, timeliness and earnings management before and after the mandatory application of IFRS*. <http://dare.uva.nl/cgi/arno/show.cgi?fid=153337>, letöltve: 2018. 11. 19.

Islam, M. A.–Ali, R.–Ahmad, Z. 2011. Is modified Jones model effective in detecting earnings management? Evidence from a developing economy. *International Journal of Economics and Finance* 3(2), 116–125.

Jones, J. J. 1991. Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal of Accounting Research* 29(2), 193–228.

Kovács, D. M. 2013. *A valós érték számvitel szerepe és alkalmazása a magyar szabályozási környezetben*. PhD thesis. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.

Koster, N. 2016. *The effect of the mandatory implementation of IFRS on the accounting quality of Dutch companies*. BSc thesis. Twente: University of Twente.

Laffer, A. B. 2004. The Laffer Curve: Past, Present, and Future. *Backgrounder* 1765, 1–16.

Lakatos, L. P. 2009. *A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése*. PhD thesis. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.

Lang, M.–Raedy, J. S.–Yetman, M. H. 2003. How Representative are Firms that are Cross-Listed in The United States? An Analysis of Accounting Quality. *Journal of Accounting Research* 41(2), 363–386.

Madarasiné, Sz. A. 2009. *A pénzügyi kimutatások valóságtartalma a környezeti információk tükrében*. PhD thesis. Budapest: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem.

Paananen, M. 2008. *The IFRS Adoption's Effect on Accounting Quality in Sweden*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1097659, letöltve: 2018. 11. 19.

Richardson, S. A.–Sloan, R. G.–Soliman, M. T.–Tuna, I. 2005. Accrual reliability, earnings persistence and stock prices. *Journal of Accounting and Economics* 39(3), 437–485.

Singleton-Green, B. 2016. *Incentives and Institutions in Accounting: Thinking Beyond Standards*. <http://www.icaew.com/en/technical/financial-reporting/information-for-better-markets/ifbm-reports/incentives-and-institutions-in-accounting-thinking-beyond-standard>, letöltve: 2018.11.19.

Soderstrom, N. S.–Sun, K. J. 2007. IFRS adoption and accounting quality: a review. *European Accounting Review* 16(4), 675–702.

Van Tendeloo, B.–Vanstraelen, A. 2005. Earnings management under German GAAP versus IFRS. *European Accounting Review* 14(1), 155–180.

Watrin, C.–Pott, C.–Ullmann, R. 2012. The effects of book-tax conformity and tax accounting incentives on financial accounting: evidence from public and private limited companies in Germany. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation* 8(3), 274–302.
